

Diecézna liturgická komisia Nitra

SMERNICA

o koncertoch v kostoloch

*„Neodmietajte dať váš talent do služby Božej pravdy. Svet, v ktorom žijeme, potrebuje krásu, aby neupadol do beznádeje. Krása, ako pravda, prináša do srdc ľudí radosť.
A to vďaka vašim rukám...“*

(Druhý vatikánsky koncil, Posolstvo umelcom, 8. december 1965).

PREDHOVOR

V otázkach hudby v kostole (mimo liturgie) panujú časté nejasnosti. Diskutuje sa, ktoré druhy hudby sú zlučiteľné s posvätnosťou miesta a nakoľko možno chrámový priestor využívať aj pre svetských hudobných usporiadateľov.

Chrámový priestor a hudba sú dve historicky úzko späté hodnoty. Pranie, aby to tak zostalo aj v budúcnosti, záväzne vyjadrila liturgická komisia Druhého vatikánskeho koncilu. Dávna tradícia mimoliturgických hudobných podujatí v kostolných priestoroch sa hodnotí ako „kultúrna služba bližným“ a súčasne naplnenie úlohy „byť misionárskou cirkvou“. Je to pastoračná šanca dneška, ak, samozrejme, spĺňa určité kritériá, ktoré sú obsahom cirkevných dokumentov i tejto smernice.

Koncerty v kostoloch presahujú vnútrocirkevné dimenzie a prinášajú hodnoty pre celú spoločnosť. Umožňujú prístup k všeľudským kultúrnym pokladom a v určitých regiónoch sú často jedinými hodnotnými kultúrnymi podujatiami vôbec. Tým slúži kostol zároveň šľachetnému cieľu celospoločenského kultúrneho povznesenia, na ktorom sa Cirkev podieľala cez mnohé storočia.¹

Smernica o koncertoch v kostoloch chce zodpovedať základné otázky týkajúce sa usporadúvania koncertov v kostoloch, ktoré si kladú kňazi, rektori kostolov, usporiadatelia koncertov i sami hudobníci. Potreba usmerniť problematiku koncertov v kostoloch je nanajvýš aktuálna, nakoľko sa chrámový priestor v niektorých prípadoch stáva „kultúrnym domom“, ako by to nebol posvätný priestor a na druhej strane sú niektoré kvalitné, umelecky hodnotné diela s duchovným (mimotextovým) obsahom z priestoru chrámu vylúčené.

¹ Klinda, F.: Hudba v kostole, www.organisti.sk, 2008.

Chrámový priestor

V spoločnosti sužovanej zhomom a hlukom, ako je to predovšetkým vo veľkých mestách, sú kostoly miestom vhodným na to, aby tu ľudia v tichu alebo v modlitbe nachádzali pokoj duše alebo svetlo viery. To je možné len vtedy, ak si kostoly zachovávajú svoju identitu. Ak sa budú kostoly používať na iné účely ako na tie, ktoré sú im vlastné, nastane nebezpečenstvo, že prestanú byť znamením kresťanského tajomstva.²

Na posvätnom mieste sa má pripustiť iba to, čo slúži na vykonávanie alebo napomáhanie kultu, nábožnosti a náboženstva, a zakazuje sa všetko, čo sa nezlučuje s posvätnosťou miesta. Ordinár však môže z prípadu na prípad dovoliť iné použitie, nepriečiace sa však posvätnosti miesta.³

Z vyššie uvedených dokumentov vyplýva, že aj využitie chrámového priestoru na koncertné účely je so súhlasom ordinára povolené, pokiaľ majú koncerty posvätný charakter, a teda nepriečia sa svojím programom kresťanskému tajomstvu. Posvätnosť priestoru vyžaduje najvyššiu kvalitu tak liturgických ako mimoliturgických výrazových foriem a obsahov.⁴ V tomto prípade možno ponechať v bohostánku Najsvätejšiu Sviatosť Oltárnu, pričom miesto uloženia Eucharistie má byť viditeľne označené (večné svetlo).

Nie je legitímne naplánovať v kostole prednes hudby, ktorá nemá náboženskú inšpiráciu a ktorá bola zložená pre presné profánne kontexty, či už ide o klasickú alebo súčasnú hudbu, či ide o hudbu vysokej úrovne alebo o ľudovú hudbu: to by nerešpektovalo posvätný charakter kostola.⁵

Posvätná hudba je definovaná týmito charakteristikami: *spätosť so Svätým písmom, liturgickými prameňmi a umeleckosť.*

Druhy koncertnej hudby

Duchovné skladby minulých storočí

Diela posvätnej hudby (napr. komponované omše, oratóriá, veľké organové skladby, atď.), ktoré po Druhom vatikánskom koncile sa v dnešnej liturgii neuplatňujú, sú kultúrnymi pokladmi vysokej hodnoty, preto nesmú v duchu koncilu upadnúť do zabudnutia. Bolo by škoda prenechať ich predvádzanie iba „svetským“ usporiadateľom a pódiam. Ak dnes nenachádzajú primerané uplatnenie v rámci liturgie, treba nájsť možnosti, aby svoju úlohu duchovného povznesenia nachádzali mimo bohoslužieb, vo svojich originálnych priestoroch – v kostoloch.⁶

² Kongregácia pre Boží kult, List predsedom konferencií biskupov De concertibus in ecclesiis, 5.11.1987, čl. 5, Notitae 24 (1988)

³ Kódex kánonického práva, kán. 1210

⁴ Porov. Musicam sacram 1967

⁵ Kongregácia pre Boží kult, 1987

⁶ Porov. Benedikt XVI: Lodate Dio con l'arte, 2008

Sakrálna architektúra a sakrálna hudba tu vytvárajú šťastnú syntézu a celostne vplývajú na poslucháča. Že súhra hudby a bohoslužobného priestoru vyvolávajú osobitne silné emócie, prežívajú mnohí ľudia bez ohľadu na svoje svetonázorové založenie. V tomto rámci koncerty duchovnej hudby či kostolné koncerty pôsobia ako reč srdca, ktorá začína tam, kde končí reč slov.

V prostredí koncertných siení oslovuje táto hudba aj nábožensky neutrálnych ľudí. V západnom svete, pri súčasnom poľutovaniahodnom odlive návštevnosti bohoslužieb, koncerty v kostoloch sú prostriedkom, ktorý inovatívne a podprahovo prináša dotyky návštevníkov s vierou. Osobitne v čase, keď treba pestovať duchovný protipól k morálnej prázdnote, ktorú zhubne naplňa všadeprítomná vtieravá, agresívna, komerčná a gýčovitá hudba s vulgárnymi textami, sú takéto podujatia priam žiaduce, predstavujú aj u nás skutočnú pastoračnú šancu.⁷

Odporúča sa, aby bol kňaz prítomný nielen na chrámovom koncerte, ale aby svojim príhovorom upriamil pozornosť na Pána, ktorý je zdrojom všetkej krásy.⁸ Nevylučuje sa, aby sa počas koncertov v chráme vysluhovala sviatosť zmierenia. Dotyk poslucháča s nadčasovou krásou v priestore chrámu môže byť okamihom zmeny života a pokánia. Cirkev od svojich počiatkov bola nositeľkou kultúry, podporovateľkou umenia. Táto úloha je nanajvýš potrebná aj v dnešnej dobe. Právě umenie a chrámový priestor majú ísť ruka v ruke, nie proti sebe.

Hudba je schopná vyjadriť obsahový základ modlitby, vďaky, chvály, uctievania, vyznania, radosti, prosby i žiaľu svojim nonverbálnym pôsobením. Vnímanie vlastných duševných hnutí cez hudbu môže byť veľkou duchovnou pomocou pre poslucháča. Hlavne v situáciách, pri ktorých človek stráca reč, smie svoju radosť, smútok, osamelosť, túžbu a vďaku vnímať ako zahalenú do zvukov hudby, ako obeť Bohu. Hodnotná hudba vyžaduje aktívne počúvanie, lebo nemá za úlohu len vyvolávať chvíľkovú zvukovú pohodu, ale hlboko zaujať, strhnúť, dotknúť sa, vyburcovať, sprostredkovať posolstvo, ktoré zanechá u poslucháča niečo trvácne.⁹

Vokálna hudba

Z vokálnej hudby je Cirkev pokladnicou nespočetného množstva skladieb gregoriánskeho chorálu a vokálnej polyfónie, ktoré pre bohoslužobné účely komponovali a aj v súčasnosti komponujú mnohí skladatelia. Práve tieto druhy vokálnej hudby sú predkladané ako vzor posvätnéj a liturgickej hudby.¹⁰ Žiaľ, počas liturgických slávení sa využívajú veľmi zriedka, pretože si vyžadujú dôkladnú hudobnú prípravu a profesionalitu vokálnych telies. Je veľmi žiaduce, aby tieto hudobné poklady zazneli aspoň v podobe duchovného koncertu.

Organová hudba

Organ je vlastný rímskej liturgii a v našich chrámoch má nezastupiteľné miesto. Práve pre tento vzácny nástroj vznikali v rôznych obdobiach až do dnešných dní kvalitné diela, ktoré sú už svojim pôvodom nerozlučiteľne späté z chrámovým priestorom. Preto je veľmi vhodným

⁷ Ako to výstižne vyjadril kardinál Lehmann v dokumente Nemeckej biskupskej konferencie Arbeitshilfe 194, 2005.

⁸ Kongregácia pre Boží kult, 1987

⁹ Klinda, F.: Hudba v kostole, www.organisti.sk, 2008.

¹⁰ Konšt. Sacrosanctum concilium, 1963, Inštr. Musicam sacram, čl. 50

pastoračným prostriedkom nechať zaznieť organovú hudbu i mimo liturgického slávenia, pretože v sebe odráža mystérium a kresťanské poslanstvo.

Je nanajvýš dôležité, aby vo všetkých kostoloch, ale zvlášť v tých najväznejších, nechýbali kompetentní hudobníci a kvalitné hudobné nástroje. Treba sa starať zvlášť o organy minulých dôb, ktoré sú však stále cenné pre ich svojráznosť.¹¹

Hudba iných nástrojov

Pokiaľ ide o hudbu iných nástrojov, treba byť mimoriadne opatrní, aby sa do priestoru chrámu nedostala taká hudba a také hudobné nástroje, ktoré reprezentujú hudbu masovú, komerčnú, hudbu vhodnú skôr do ulíc, kultúrnych domov či na populárne pódia ako do chrámu. Treba byť mimoriadne citlivými na obsah takejto hudby. Hudba v chráme má byť *iná* ako je hudba tohto sveta.

Táto požiadavka zabraňuje zaznieť hudbe s triviálnym obsahom, hoci by mala aj náboženský text. Nie to, čo je momentálne páčivé a populárne patrí do kostola, lebo predstavuje len plytké hodnoty. Tzv. sacro-pop a sacro-rock nepatria do kostola, tak ako napr. bulvárne obsahy a vyjadrovanie nepatrí do homílie. Môžu sa uplatniť v iných mládežníckych podujatiach, zhromaždeniach, táboroch, stretnutiach atď. Rovnako zoskupenia nástrojov, ktoré sú typické pre populárnu sféru, pop music či rock (bicie nástroje, elektrické gitary, syntetizátory) nemajú v chráme miesto, pretože sa priečia domu modlitby a nespĺňajú často ani základné kritériá posvätnosti a umeleckosti formy.¹² Naopak diela symfonické, ktoré spĺňajú kritérium umeleckosti a dokonalosti formy a svojou duchovnou podstatou neodporujú duchu viery, možno s povolením ordinára dovoliť „per modum actus“.¹³

PRAKTICKÉ RADY

Vhodnosť programu

Vyhovieť poslucháčom neznamena upúšťať od náročnosti programu koncertu. Druhý Vatikánsky koncil pripomína: „Aj umenie našej doby a všetkých národov a krajín má dostať v kostole slobodu zaznenia.“¹⁴ Mnoho diel súčasnej umeleckej hudby vskutku prináša svedectvo hlbkej duchovnej inšpirácie. Čaro novoty, hoci na prvýkrát možno ešte nepochopené, vzbudzuje aj údiv a zvýšenú pozornosť, čo je ideálnym predpokladom pre otvorenie sa novým duševným horizontom. Pri akýchkoľvek otázkach o vhodnosti repertoáru treba kontaktovať Diecéznu liturgickú komisiu, ktorá vydá rozhodnutie a vhodnosti či nevhodnosti programu koncertu.

V období adventu by v chráme nemali znieť vianočné piesne. Jestvuje množstvo organových, vokálnych i inštrumentálnych diel, ktoré sú svojím obsahom zamerané na advent -

¹¹ Kongregácia pre Boží kult, 1987, tiež Inštr. Musicam sacram, čl. 62

¹² Inštr. Musicam sacram, čl. 63; tiež porov. dokument Nemeckej biskupskej konferencie Arbeitshilfe 194, 2005.

¹³ Kongregácia pre Boží kult, 1987, tiež Konšt. Sacrosanctum concilium, čl.

¹⁴ Konšt. Sacrosanctum concilium, 1963, čl. 123

čas očakávania Pánovho príchodu. Rovnako v období pôstu treba uprednostniť vokálne či inštrumentálne diela pôstneho charakteru.

Vyberanie vstupného

Vzhľadom na nutné výdavky spojené s koncertmi, najmä ak ide o umelcov, ktorí zasvätili svoj život službe duchovnej hudbe, sa pripúšťa vyberanie vstupného ako podieľanie sa poslucháčov na nákladoch na koncert. Komerčná prax sa, pravdaže, odmieta.¹⁵

Nie každý koncert, ktorý sa deklaruje ako benefícia, tento cieľ však skutočne splní. Treba sa vyvarovať neserióznosti mnohých pseudoreligióznych názvov súborov, ktoré môžu sledovať iba komerčný charakter. Aj v tejto oblasti je Diecézna liturgická komisia poradným orgánom, s ktorým treba konzultovať akékoľvek nejasnosti, aby sa predišlo komplikáciám.

Kiež by sa aj vďaka kvalitnej chrámovej hudbe naplnili slová proroka Izaiáša: „ Hľadali ma tí, čo sa nepýtali, našli ma tí, čo nehľadali“ (Iz 65, 1).

Vypracovala Diecézna liturgická komisia v Nitre dňa 22. novembra 2016.

Schválil Mons. Viliam Judák, nitriansky biskup dňa 22. novembra 2016, prot.č. 1126/2016

¹⁵ Vstup do kostola nemožno spoplatniť, avšak v súlade s Dekrétom Druhého vatikánskeho koncilu *Apostolicam actuositatem* (čl. 22) sa nevylučuje, ba priam naopak, sa žiada podporiť veriacich laikov, ktorí napomáhajú svojou službou rastu duchovných hodnôt Cirkvi. Ani od kresťanského výtvarníka nemožno žiadať, aby vymaľoval chrám bez finančnej podpory.